

lyája összefonódott azzal az ambivalenciával, amely a két világháború között a jobboldalnak a zsidókérdésre vonatkozó szemléletét jellemezte. Az ellenforradalmi jobboldal mindkét szárnya már korán felismerte Gömbös antiszemita és demokráciaellenes szónoklatainak lendületességét. Értelmiségellenes kirohanásait csillapíthatatlan hatalomvágya táplálta; ravasz volt és hiú; sovíniszta nacionalizmusa – meglehetősen, öntudatlanul – abból fakadt, hogy szívesen palástolta volna sváb származását. A dzsentrik fülének oly kedves társadalmi eszmefuttatásai egyszerre támadták a nagybirtokosokat és a fináncgókéseket – az előbbieket a Habsburgokhoz fűződő nexusaik miatt, az utóbbiakat pedig zsidó tagjaik miatt. Megfogalmazta a szélsőjobb társadalmi programjának mindkét elemét, a magyar föld kultuszát, illetve a „keresztény gondolatot”, kifejezve állítólag a parasztság földreformigényét, illetve a keresztény munkásság és alsó középosztály undorodását a zsidó tőke mohóságától.⁵⁷ Miközben fennhangon támadta a legitimistákat, politikai ideológiáját legbelül antiszemizmusával élte. A legtöbb antiszemitához hasonlóan ő is elfeledkezett az 1848–49-es szabadságharcban részt vett zsidók fontos szerepéről, és elegánsan átsiklott az általuk hozott, nagy világháborús áldozatok fölött is. A racionális érvekre fittyet hányva, a német nemzetiszocialisták módjára – akikkel 1921-től kezdve szoros kapcsolatban állt – ő is a keresztény társadalomtól idegen, azzal szemben ellenséges csoportnak tartotta a zsidóságot. Tevékenyen hozzájárult annak a náci mítoszhoz, hogy a zsidók egyszerre kizsákmányolók és forradalmárok, egyszerre plutokraták és bolsevikok. Antiszemitizmusa fokozatosan faji színezetet vett fel, amit egyre hangsúlyosabban vettek át tőle a „fajvédő” egyesületek. Gömbös szótárában a „fajvédelem” kétélű kifejezés volt, mert egyszerre irányult a zsidók mint kommunista ügynökök, illetve a zsidók mint kapitalisták ellen.⁵⁸

A MOVE vezetőjeként Gömbös már az ellenforradalmi győzelem előtti sorsdöntő hónapokban is mint egyfajta árnyékkormány *de facto* feje szerepelt. Felismerve a MOVE fontosságát, Horthy örömmel elfogadta Gömböstől az egyesület díszelnökségét. Szoros partneri kapcsolat alakult ki a két ellenforradalmi vezéregyéniség között, melyben Horthy a presztízst szolgáltatta, Gömbös pedig a szervezőkészséget és persze a nemzeti hadsereg törzsalakulatait.

Trianon és hatása

Két nappal a román csapatok 1919. november 14-i kivonulása után, 12 000 fős „hősi” nemzeti hadserege élén Horthy bevonult a „bűnös” Budapestre. Ideiglenes szállását a Gellért Szállóban ütötte fel, ahol a leg-